

Kína és Japán

kulturviszonyai az újabb irodalom megvilágításában.

Irta: Dr. Ágner Lajos.

Napjainkban Kelet-Ázsia két hatalmas népe, a kínai és japáni, rendkívül sok eseménnyel gazdagította a világtörténelmet. De amíg amaz inkább történelmi múltjánál s kulturája ősiségénél fogva, emez a történetében példátlanul álló hirtelen fellendülésével vonja magára figyelmünket. A maradisága miatt sokszor alaptalanul kigúnyolt kínai is rácsáfolt csufolóira, mert Japán példáján okulva az utóbbi évtizedekben rohamosan halad az újjáalakulás terén. A köztársaság kialakulása meg egyenesen meglepte a világot.

E két nép múltját s jelenét illetőleg máig sok téves nézet van forgalomban, melyek megvilágításához nagyban hozzájárulhatnak az újabb keleti irodalomban elég tekintélyes számban megjelent könyvek. Ezekben mint tükörben, a tárgyilagos bírálat világánál magunk előtt látjuk Kína és Japán múltját és jelenét, egész kulturéletüket s fontosságukat. Az alábbi sorok a két nép kulturéletének ez alapon való megvilágítását célozzák. Európai vélemények mellé tehetjük a keleti írókét is; a két nézet szembeállításával tárgyilagosabban ítéldünk Kelet népei felett.

Nem helyeselhető csupán az egyoldalú, csakis nyugati ítéletek meghallgatása; az európaiak sokszor igen elfogultak Kelettel szemben. Pl. tévedés az új Japán kulturéletét csupán a nyugati kultúra egyszerű utánzásának tekinteni, mert ez az európai (és amerikai), importált és a japáni, nemzeti civilizáció közös alkotása. Kinát sem szabad csak elítélni. Az ősi konzervatívizmusban annyiszor megrótt kínai fal és copf megett sok a becsléni való. A „menyei birodalom“ lakói szellemi életének majd egy évezredes „senilitása“ dacára is, mely irodalmában, egész állami és társadalmi létén első pillanatra látszik, régebben is mutat fejlődést. Kína elzárt ország volt sokáig; merev volt kulturájuk is, de a kínaiak régen ismerték már a csillagok járását, az irányítót, a puskaport, a könyvnyomtatást.

Iparuk is volt: a szövés, fametszés, a papír-, porcellán- és email-gyártás terén régen ismeretesekek, mikor Európa mai büszke népei még műveletlenek voltak. A selyem-, tea-, gyapottenyésztésük is jelentékeny volt. Konfuciusz szellemében iskoláik is voltak már jóval Kr. e. S a sokat emlegetett maradiságot sem szabad szó szerint venni. A Konfuciusz nevéhez fűződő kanonikus és klasszikus irodalom eszméi világát az Indiából átplántált buddhizmus is gazdagította. Történetükben politikai átalakulások is kimutathatók. A hajdani hűbérállamok csak évszázadok múlva lettek központi birodalommá. S ujabban, valamint Japánban, úgy Kínában is nagyon kezd tért hódítani a nyugati civilizáció szelleme. A kínai fal lerombolásán már a nyugati iskolákban nevelődött kínai államférfiak is versenyeznek egymással. A nemrég meghalt nagy kínai, Li-hung-csang még konzervatív volt, de nem sokkal kisebb tekintély Csang-csi-tung, a volt hu-kuangi alkirály és kancellár, aki már évek előtt „Kína egyedüli reménye“ címen a birodalom jövőjéről könyvet írt, amely az akkori császár engedelmével, sőt ajánlásával sok millió példányban szétosztatott a menyei birodalom copfos lakói között. Csang-csi-tung már ebben a munkájában vallja, hogy a nyugati civilizáció befogadása igen naggyá teszi Kinát. „Ha ötven hadihajónk van a tengeren és három millió jól felszerelt és betanított katonánk a szárazon, akkor lássuk, mely hatalom merészkedik ellenünk törni. Visszaadhatjuk majd kamatostul, ami sebet rajtunk mások eddig ejtettek. Japán is mellettünk fog állani.“ Így ír Csang-csi-tung.

E sorok megett a nyugati népektől szenvedett sok-sok iniuria feletti keserűség s az eddig rejtgetett nemzeti büszkeség és hazafiság érzete is megszólal. Fontos körülmény az új Kína életében annak megértése, hogy az eladdig elmaradott haza fellendülésének lehetőségében hisznek s a fellendülést az európai illetőleg amerikai, egyszóval a nyugati civilizáció technikai áldásaival vélik elérhetni. Japán politikai nagyságának megalapítását s a nyert győzelmek következményeképpen minden téren való hirtelen és csodás fellendülését is katonai erő, az újra szervezett, a modern

japáni hadsereg csinálta meg. Ez a példa lebeg Kína modern észjárású nagyjai előtt is, kiknek gondolat és érzelm világába belepillantást enged Csang-csi-fung könyve.

A nyugati érdeklődés szférájába Kelet-Ázsia népeit jobbra az újabbkori hadiesemények vonták bele, különösen a kínai-japán és a legutóbbi orosz-japán háború, majd a kínai forradalom és köztársaság. Az elsőnek évszázadokra visszamenő eredete van. Japán már a XIII. századtól kezdve mindig farkaszemet nézett Kínával, kétszer hadjáratot is viselt ellene; különösen Likiu, Korea és Formosa voltak a háború okai. Az 1894-95-iki háború közvetlen kitörésére a Korea fölötti viszálykodás adott okot. Japán már ekkor meglehetősen fejlett sereggel bírt s meg is verte Kínát. Ez két szempontból lett nevezetes esemény. Kínát, a hatalmas nagy birodalmat eddig majdnem figyelemre sem méltatott, kis ellenfele verte le. Ez Kínának is, Japánnak is tanulságul szolgált s Nyugat is szerzett egy tapasztalatot: hogy Keleten fejlődik egy hatalom, mely az európai civilizációnak hamar hasznát vette. Kínának gondolkozó államférfiúi beláthatták, hogy új szellők lengedeznek Keleten, a zárkózottság többé nem lehet okos politika. Kína is, Japán is láthatta, hogy a kulturális haladásnak milyen hatalmi következményei vannak. Japán azonban nem maradt féltlen ezután sem; a fejlődő hatalom az orosz medvét látta útjában. Ezzel még le kellett számolnia különösen Mandzsúria és Korea miatt. Létkérdés volt ez Japánra nézve. Port-Artur és Tsushima mellett Nippon leverte Russiát s Kelet nagyhatalmává lett. Ez eseményekkel karöltve a kulturális emelkedés is nyilvánvaló. A kultúra tette naggyá Japánt, annak terjesztésére vállalkozott Keleten. Hivatottnak is bizonyult. Kína is kedvet kapott. Nagy a forrongás Kínában is. Nagy a reformok szellemében való átalakulás. Csak itt lassabban megy a dolog. A kínai kényelmesebb, határozatlanabb, megfontoltabb s bizalmasabb, mint a japáni.

A sárgafaj kilépett tehát a zárkózottságból: párhuzamban kezd haladni Nyugat hatalmaival. Kínában Konfuciusznak a szent hagyományokat kegyelettel ápoló és inkább konzervatív

erkölcstana uralkodik, de az ősök temetőit átszelik a profán vasutak már ott is. Ez a 450 millió sárga nép kulturális tekintetben figyelemre méltó tömeg. Nemcsupán az ősöktől hagyományképen átvett, eredeti kultúra miatt, de az új, a nyugati kultúra átvétele miatt is, mellyel ősi nemzeti erejüket megacélozhatják.

Az ősrégi kultúrának sovíniszta megbecsüléséből s az idegennek bizonyos lekicsinyléséből fakadt az a könyv is, mely egy névtelen tollából nem régen „Letters from a Chinese Official” címen hagyta el az amerikai sajtót.*) Ebben a meglehetősen feltűnést keltő könyvben a névtelenül maradt író az európai és amerikai vagyis nyugati kultúrát bonckés alá veszi s arról oly véleményt formál, ami nekünk, nyugatiaknak nem mindenben nyeri meg tetszésünket. A névtelenül maradt szerző nagy műveltségű, nyugatot jól ismerő, előkelő kínai lehet, akinek könyve megérdemli az elolvasást s a tárgyilagos bírálatot, bár ő a nyugati civilizációval szemben nem mindig tartja meg az objektivitást. A könyv Amerikában — mint mondtam — nagy feltűnést keltett s akinek kezébe akad, figyelemmel olvashatja Európában is. Amerikában már siettek neki felelni is. Ez az amerikai pedig Bryan, aki éppoly elfogult amerikai, mint amily sovíniszta kínai a könyv írója.**)

A névtelen kínai szerző nagy feltűnést keltő könyvének gondolatmenete a következő. Igaz ugyan, hogy a nyugati és keleti civilizáció között óriási a különbség, azonban Kínát a nyugati ismertetőik mindig oly komikusnak és elmaradottnak tüntették fel, hogy szerzőnk, aki jól ismeri a nyugati kultúrát is, kénytelen felelni szavát, hogy némely dolgot, ami nagyon el volt fordítva, megvilágítson. Jogot formál ehhez különösen azért, mert Angliában huzamosabb ideig élt és elég tapasztalatot is szerzett magának. Ismeri szerzőnk Kína egész álladalmi és kulturális létét s ezen keffős ismeret alapján okos észrevételeket várhatunk tőle. Rossz néven veszi, hogy a nyugatiak

*) Letters from a Chinese Official being an eastern view of western civilization. New-York, Mc. Clure Phillips & Co. 1906.

**) Bryan. Letters to a Chinese Official. London—New-York, 1906.

barbárnak nevezik a kínait, pedig a nyugatiak mennyi embertelen gyilkosságot követtek el Kinában a kínaiak ellen.

A kínai civilizáció a legrégebbi a világon. Igaz, hogy ez nem jelenti azt, hogy a legjobb is volna; viszont meg kell vallani, hogy azt sem jelenti, hogy a legrosszabb. De az tény, hogy a kínai kultúra ősrégi, amelynek intézményei az állandóság mellett garantálhatnak, amit az európaiakéról nem lehet mindig mondani. A nyugati civilizáció alkotta vallás nem jobb a keletinél. I. e. a kínaiak vallásánál, sőt ez utóbbiban szerinte több az erkölcs. Nyugaton keresztényeknek vallják magukat az emberek, de hiszen sohasem voltak ezek igazán Krisztus szellemében keresztények. Ellenben a kínaiak mindenben, egész lényükben maig is Konfucius hívei és követői. S Konfucius hívének lenni annyi, mint morálisnak, mint erkölcsösnek lenni.

Nyugaton az egyének szabadságát vallják és hirdetik. Igaz, hogy Kinában az egyén nem áll magában, mert mindenki a többiekhez való viszonyában él és számít. Nyugaton mindenki szabad akar lenni, de kötelességet nem vállal mindenki. Náluk mindenkinek meg van a maga kötelessége és hivatása. Nyugaton ez nincs meg. Európában és Amerikában az egyént tekintik mindenek felett elsőnek, Kinában először tekintik a társadalmat s aztán az egyéneket, mint a társadalmi lét tagjait. Kinában a konfuciusi erkölcs tan szép kötelességeket szabott minden kínainak őseik fiszteletében s a szülőknek gondozásában. Megszabta a hitvestársi kötelességeket is. Nyugaton ez nem így van. Az öskultusz, a család szentsége hiányzik (?)

Szerzőnk Konfucius vallását racionálisabbnak, morális tekintetben magasabbnak, intézményeit tökéletesebbnek tartja a nyugatinál. A kínaiak gazdasági és politikai tekintetben is meg vannak magukkal elégedve. Amit termelnek, elfogyaszthatják maguk, s amit fogyasztanak, maguk termelik. Nincsenek rászorulva idegen terményekre.

(Folytatása következik.)

Félbeszakadt nóta.

Elbeszélés.

Írta: Orzeszko Erzsébet.

Lengyel eredetiből fordította Bányaí Károly.

A verses részeket átültette Hangay Sándor.

(Folytatás.)

Ecsönd s e fák nem hazudnak senkinek, még önmaguknak sem. És szerénem látni azt a csodálatos embert, aki nem tettét, aki előtt ismeretlen az álnokság, a hizelgés, a kacérság! A férfiak hizelgők, a nők kacérok és vajmi gyakran mindkét nem példányaiban találhatók e szép tulajdonságok együttesen is. A férfi barátsága, a nő szerelme tréfája a természetnek, s célja, hogy megmutassa az embereknek az eszményt, hogy pillangókat hajszoló gyermekek maradjanak egy egész életen át.

De nem mindegyik hajszolja végig az egész mezőt a pillangók után. Van, akit a tapasztalat, néha nem is túlságosan nagy tapasztalat arra a meggyőződésre juttat, hogy a megfogott pillangó csakhamar meglehetősen undok féreggé válik a kezében. Ilyennek jól esik megpihenni egy kicsit a csöndben és magányban, mely mintegy idill után áhítozik. Idill — a poéták fecsegése. Mert valójában az idillnek vörös a keze s szíve magnetikusan vonza a szerelmes pásztor — zsebéhez.

Itt, távol az emberektől haszonnal forgathatná az ember Rochefoucauld-t. Micsoda sötét és hű ecsefelése az élet sötét valóságának! Határozottan el kell jönni ide ebbe a fasorba Rochefoucauld-lal és fa alá ülve... Akad itt pad?

Hogy meglássa, van-e pad az árnyas fasorban, ahová Rochefoucauld-lal letelepedhetné, körülnézett s a lába mintha csak hirtelen gyökereit vert volna. Néhány lépésnyire maga előtt, de már túl a léckerítésen, csikos perkálruhás lányt pillantott meg. Ott ült a padon az orgonabokrok közt és varrt. A babvirág valósággal lángolt fekete hajában; fekete hajtincsei munkája fölé hajló nyakára omlottak. Közepes termetű, karcsú, kecses teremtmény volt, arca